

२५/६

श्रुगुरुभ्योनमः॥ अथशिवरहस्ये सप्तमांशे॥ पुराकश्चिदभूद्राजापुण्यमूर्तिरिति श्रुतः॥ अर्घ्यतौपिननाम्ने
वपुण्यमुर्तिः स भूयतिः॥ १॥ तस्मिन्प्रासतिभूलोके सर्वेपुण्ययुताजनाः॥ सर्वेस्वधर्मनिरताः लभुवुः सर्वदामु
ने॥ २॥ सपुण्यभूमिरालोड्यवेदशास्त्राणि सर्वशः॥ शैवधर्मरतोजातः पूर्वपुण्यतपोबलात्॥ ३॥ स्वयमुष्ण
ल्यंसर्वांगंकृत्यारुद्रक्षधारणं॥ शिवलिंगार्चनंकृत्यातिष्ठत्यायासमन्वहं॥ ४॥ प्रदोषकालेगौरीशं शिवलिंगं
स्वरूपिणं॥ संपूज्यविधिवद्वात्रोभुंक्तेनित्यंसभूपतिः॥ ५॥ शिवलिंगार्चनंकुर्वन् शृण्वन् शिवकथाः सुभाः॥
भूयतिः क्षुत्पिपासाभ्यां अनाक्रांतो बभूवसः॥ ६॥ शिवनामान्यनामानि सन्नुश्रावभूपतिः॥ शिवलिं
गान्यपूजापिन कृतातेन सर्वथा॥ ७॥ शतपत्न्यः स्थिताः तस्य रूपलावण्यशोभनाः॥ ताभिः सकारया
मासनित्यं नृत्यं शिवांगणे॥ ८॥ सरत्नैः कारयामास शिवस्थानं मनोहरं॥ सततस्थापयामास रत्नलिं
गं मनोहरं॥ ९॥ सरत्नैरमितैः पुष्पैर्विल्यपत्रैश्चकोमलैः॥ तद्रत्नलिंगमभ्यर्च्य धूपदीपैश्च समर्चयेत्॥

२५/६

६२७

॥१०॥ शिवपूजारतो भूत्या सयाच त्सं स्थितो भुवि ॥ लाचन्नभूत् ॥ भुवि भयं दुर्भिक्षादिकृतं मुने ॥ ११ ॥ श्री-
 पित्तानपुत्रमरणं दृष्टं तस्मिन् सति द्विजाः ॥ नारीनविधवा जानातस्मिन् ॥ शारसति भूतले ॥ १२ ॥ तस्मिन्ने-
 वं स्थिते भूपे कश्चित् षोडशवार्षिकः ॥ मृतः सत्येव पितरि सर्वविद्याविशारदः ॥ १३ ॥ ततस्तं पुत्रमादा-
 य मृतमेव हितं पितृणां ॥ तस्यैव नृपतेर्द्वारि स कुटुंबो रुदन् स्थितः ॥ १४ ॥ ततः स्तद्रोदनं श्रुत्या पुण्यमूर्तिः
 कृपानिधिः ॥ तमुक्त्वा मारुदस्येति क्षणाच्चिंता परोऽभचत् ॥ १५ ॥ ततः स भूपतिः कुक्षौ यमं सस्मार तक्ष-
 णात् ॥ स यमोऽपि भयग्रस्तः तं प्राप नृपतिं मुने ॥ १६ ॥ तमायां तं कंपमानं यमं संप्रेक्ष्य भूपतिः ॥ कुटिलात्
 कृताभ्राक्षौ यममाहो गृशासनः ॥ १७ ॥ राजीवाच ॥ पुत्रः पितरि सत्येव कथं वान्न मृतौ यम ॥ एतस्य
 मरणे हेतुः को वा तद्दद सत्वरं ॥ १८ ॥ त्वयास्य मरणं कालं न ज्ञातमिति नृप ॥ अकाले बालकाले यं कथं नी-
 तः त्वया च ॥ १९ ॥ मन्त्रज्ञास्येव मन्योयेन प्रवर्तितं यम ॥ तदा तवाधिकारो यं न स्थास्यत्येव सर्वदा ॥ २० ॥

कालमृत्युं च जेष्यामि श्रीमृत्युं जय पूजया ॥ अकालमृत्युं जेष्यामि तत्र काल किमद्भुतं ॥ २१ ॥ अधुना पार्थि
 वं लिंगं समभ्यर्च्य यथाविधि ॥ यमसाक्षात् करिष्ये हं मृत्युं जय मुमापत्तिं ॥ २२ ॥ मृत्युं जय मुमाकांतं प्रत्यक्षी
 कृत्य सत्वरं ॥ तत्राधिकारमन्य रैमे दापयिष्याम्यहं यम ॥ २३ ॥ मामन्य तुल्यं मत्वा त्वं यमान्यायं करोषि
 किं ॥ ज्ञात एव न किं काल प्रभावः शंकरस्य मे ॥ २४ ॥ बृहदेशः शंकरे पूर्व उपेन्द्रादि दिवौ कसां ॥ अधिका
 राः क्षणार्धेन क्रूरे दूरी कृता यम ॥ २५ ॥ शंकराणामत्राक्यार्थो नास्ति नास्ति लोकत्रयेऽप्यतः ॥ यमाधिकारव्य
 त्यासं करिष्ये तव सर्वथा ॥ २६ ॥ ममोपेन्द्रादयोऽप्यध्यागणनीयानवस्तुतः ॥ एकादश्यां मे कालगणनीयो सि-
 किं भवान् ॥ २७ ॥ अगस्त्युवाच ॥ पुण्यमूर्ते त्वयोक्तं यत्तत्सर्वं सत्यमेव च ॥ तथाप्यस्य मया ज्ञातः समया
 त्यच्युते नृप ॥ २८ ॥ भूपास्मिन्नगरे विप्रः कश्चिदासीदशंकरः ॥ स शिष्यं नरत्नो जातोऽद्यैव जमाद्य वा
 तः ॥ २९ ॥ ऊर्ध्वं पुंड्रं मृदा कृत्या श्रौतधर्मविचर्जितः ॥ तिष्ठत्यत्रात एवाद्यजातो धर्मविपर्ययः ॥ ३० ॥
 यस्मिन्मृदेशे भवेद्विप्रो श्रौतधर्मविचर्जितः ॥ तस्मिन्मृदेशे मरिष्यंति पुत्राः पितरि सत्यपि ॥ ३१ ॥

अन्यान्यपि भयान्येवं श्रौतधर्मविपर्यये ॥ भविष्यंति न संदेहादुर्भिक्षादीन्यपि प्रभो ॥ ३२ ॥ यस्मिन् देवैर्भ
२ वेदिप्रो श्रौतधर्मविष्य चर्जितः ॥ तद्रूपश्रौतधर्मविपर्ययः ॥ तद्देशानां शो बहुधा भवत्येव न संशयः ॥ ३३ ॥
व्याधिरुधिरनारोग्यं प्रजापीडा प्रजाक्षयः ॥ क्षतिश्च जायते राजन् श्रौतधर्मविपर्यये ॥ ३४ ॥ अत्यायुष्य
मना रुष्टिश्चोरुधिरधनक्षयः ॥ हानिश्च भवति रक्षामिन् श्रौतधर्मविपर्यये ॥ ३५ ॥ अशौचैः सह संवा
यु संयेकरिष्यंति मोहतः ॥ तेषां भवत्यनोप्यं पापवृद्धिश्च जायते ॥ ३६ ॥ पापमूर्ते रशौचस्य रं दर्शनस्पर्श
नादिकं ॥ ये करिष्यंति मोहेन तेषां पापद्विविष्यति ॥ ३७ ॥ वरमद्यपि संसर्गो वरमंत्यजसंगमः ॥ शौचधर्म
परिष्ठापसंगमो न वरं नृप ॥ ३८ ॥ वरं पितृघ्नसंसर्गो चिरं मलघ्नसंगमः ॥ शौचधर्मपरिष्ठापसंगमो न वरं
नृप ॥ ३९ ॥ अशौचः पापिनां श्रेष्ठो न द्रष्टव्यः कदाचन ॥ देवाद्दृष्टो यदि तदा स चैलः स्नानमाच्यैरत् ॥ ४० ॥
अशौचादुत्तमो ज्ञेयः चंडालोऽपि न संशयः ॥ चंडालश्च दर्शनैयस्मात् स्नानं न विहितं नृप ॥ ४१ ॥ यदीच्छासि
प्रजाक्षेमं स्वस्यापि क्षेममन्वहं ॥ अशौचमति यत्नेन हनन् शिष्टं न राधिप ॥ ४२ ॥ अशौचो यदि शस्त्रेण रं

उशः छिद्यते तदा ॥ अस्य द्विजशिरोः प्राणाः समायास्यंति सत्वरं ॥ ४३ ॥ शैवो यं बालको राजन् शैवनिध
ने कृते ॥ उसास्यति न संदेहः शपथः क्रियते शिवे ॥ ४४ ॥ अगस्त्युवाच ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा सराजा दृढनि-
श्चयः ॥ तदेवानामययामास भेदे स्ताडनपूर्वकं ॥ अशैवं तं तदा भूयो यमे पश्यति सत्वरं ॥ ४५ ॥ अ
शैवं छेदयामास खंडशः कलुषा कृतिं ॥ अशैवः शस्त्रसंछिन्नो यदेवा भूतदासुने ॥ ४६ ॥ सप्राणः
समभूत् तून्निघ्नं स एव द्विजबालकः ॥ तं समाधानमाहूय सराजा धर्मतत्परः ॥ ४७ ॥ कृतांते शृण्व
तितदा प्राह लोकहितं वचः ॥ राजोवाच ॥ भविष्यंत्यत्र ये किंचित् ऊर्ध्वपुंड्रधरानराः ॥ ४८ ॥ तेषां शि
रांसितस्त्रैः छेदनीयानियत्नतः ॥ भविष्यंत्यत्र ये किंचित् त्रिपुंड्रानं कितानराः ॥ ४९ ॥ तेषां शि
भविष्यंत्यत्र ये किंचित् उधूलनविवर्जिताः ॥ तेषां शिरां ॥ ५० ॥ भविष्यंत्यत्र ये केचित् शिवान्यारा
धनप्रियाः ॥ तेषां ॥ ५१ ॥ भविष्यंत्यत्र ये केचित् शिवान्यस्करपूजकाः ॥ तेषां ॥ ५२ ॥ भविष्यंत्यत्र ये
केचित् शिवान्यप्रेक्षणप्रियाः ॥ तेषां ॥ ५३ ॥ भविष्यंत्यत्र ये केचित् शिवान्यालोकनप्रियाः ॥ तेषां ॥

भविष्यं। तत्र ये केचित् शिवान्यस्मरणप्रियाः॥ तेषां॥ ५५॥ भविष्यं तत्र ये केचित् न्यक्तलिंगार्चनदि
 जाः॥ तेषां॥ ५६॥ भविष्यं तत्र ये केचित् श्रीरुद्रजपवर्जिताः॥ ते०॥ ५७॥ भविष्यं तत्र ये केचित् पंचा
 क्षरपराः॥ तेषां॥ ५८॥ अन्येषु शैवधर्मेषु येषां चित्तं पराङ्मुखं॥ ते०॥ ५९॥ अशैवनामवस्थानं
 मास्तु भूमंडलांतरे॥ ते०॥ ६०॥ यदि तेषां मवस्थानं तदा दंडयोः भवन्मम॥ ते०॥ ६१॥ ये करिष्यंति मोहेन शि
 वान्यस्मरपूजनं॥ तेषां कार्यो शिरछेदो देहछेदपुरःसरं॥ ६२॥ ये करिष्यंति मोहेन शिवान्यस्मरपूजनं
 तेषां॥ ६३॥ इयमाहामयादत्ताय धेमां लंघयिष्यति॥ ६४॥ तदा शैवशिरछेदं करिष्ये नान्न संशयः॥ ६५॥
 अगस्त्य उवाच॥ एवं प्रधानमाज्ञाय शैवबुध्याय मेततः॥ पूजयामास नृपतिः शैवधर्मपरायणः॥ ६६॥ शैवो
 त्तमं नृपं मत्वा यमोऽपि नृपतिस्तदा॥ पूजयामास पुष्पाद्यैः शैवो यमति सादरं॥ ६७॥ पुनः संपूजितस्तेन नृपे
 ण सयमो मुने॥ ययौ प्रहृष्टवदनः स भृत्यो निजमंदिरं॥ ६८॥ गत्वा राजद्वृतं शीघ्रं अशैवं दुष्टशिक्षकः॥ अघोर
 या यातनामध्ये पातमास तं यमः॥ ६९॥ पातयामास नरके यमस्वस्य पितृन् नपि॥ अघोरे नरकस्थाने सतस्थो
 पितृभिः सह॥ ७०॥ ततोऽन्वहं प्रयत्नेन कर्तव्यं शिवपूजनं॥ सर्वार्थदायकं यस्मात् श्रीमहादेवपूज

नं॥७०॥ शिवमेवप्रयत्नेन पूजयंति मनीषिणः॥ शिवमोक्षप्रदं मत्वा वेदांतै राखिलै रापि॥७१॥ वेदवेदांत
वेद्यस्य महोदेवस्य पूजनं॥ ये करिष्यंति यत्नने ते धन्या इति मन्महे॥७२॥ इति श्रीस्कंदपुराणे शिवरहस्ये
सप्तमोऽशो अष्टाविंशत्यध्याये ऊर्ध्वपुंड्रधारणा द्विजदंडनप्रकरणं॥ ॥ श्रीसांबसदाशिवार्पणमस्तु॥
श्रीगणेशाय नमः॥ ऋषय ऊचुः॥ पार्वती हृदयानंदस्कंदं शंकरं नंदन॥ तिष्य युगे भविष्यंति श्रुतानि वि
विधानि च॥१॥ भविष्यंति जनाः कूरा अष्टाविंशति मेकलो॥ नाममानं द्विजाः प्रायः त्रयी त्रेता विरोधिनः
॥२॥ अन्यथा चर्षयिष्यंति वेदार्थं श्रुति कल्पकाः॥ श्रौतं यथा नमुत्सृज्य तं न मार्ग रताः खलाः॥३॥ पाषं
डिनो भविष्यंति भवतैति समीरिताः॥ पाषंडिनः कियंतस्ते तेषां दुर्युक्तयः कथं॥४॥ निर्मूलानि कुरा
स्त्राणि कल्पयिष्यंति ते कथं॥ गतिर्भवित्री कानि तेषां तत्सर्वं कथयस्व नः॥५॥ स्कंद उवाच॥ साधु पृष्टं मह
भागाः शृणु तैकाग्रमानसाः॥ आचि पाषंडिनो ये ये तान् ब्रवीमि पृथक् पृथक्॥६॥ भुजद्वये चर्षि
गां कधराः शैवा हरिद्रुहः॥ त्रिशूलां कधरा भाले रोद्रास्ते पि हरिद्रुहः॥७॥ उग्रस्ते ये भुजद्वे उग्ररोरं

कधारिणः॥ तैमकामेचविभ्राणा॥ नाले लिंगं कदर्शनं॥ ८॥ त्रिशूलं कं स्वहृदये दार्षदं लिंगमेवच॥ पाषंडिनो वि
 ले भ्रूजंगमास्तुदाहता॥ ९॥ ललोटे सुजयुगे च हृदयेनाभि मंडले॥ पंचलिंगाणि विभ्राणारते ये पारुपता स्मृता॥
 १०॥ शैवोद्वास्तथोभाश्च भक्ता अथ च जंगमाः॥ तथा पारुपता एते शिवपाषंडिनस्मृताः॥ ११॥ माध्वारामानु
 जाश्चैव विष्णुपाषंडिनः स्मृताः॥ तत्र माध्वाश्च पापिषाः भविष्यंति कलौ युगे॥ १२॥ संतप्तचक्ररां स्वाकधारिणः पांच
 रात्रिणः॥ दुसुंति शिवभक्तेभ्यः शिवाय च विरोधतः॥ १३॥ ऋषय ऊचुः॥ शिवपाषंडिनः प्रोक्ता ये च या शिखि
 बाहना॥ वेदशास्त्रविदां तेषां मोह एव विधः कथं॥ १४॥ कौसौ मध्ये दुराचरो भविष्यति कलौ युगे॥ तस्यो-
 सृतिः कथयनः पाषंडं येन निर्मितं॥ १५॥ स्कंद उवाच॥ शुशुभ्यं मुनयः सर्वे तेषां रापस्य कारणं॥ अहत्या
 पतिना राप्ता निमित्तीच्छ युगो वधं॥ १६॥ तथैव ब्रह्मणा राप्ता राप्ताश्च भृगुणा पुनः॥ नंदीश्वरेण राप्तास्तेन
 त्रैलोक्ये व्यवस्थितिः॥ १७॥ नंदीश्वरेण राप्ताये विष्णुपाषंडिनस्तुते॥ भृगुराप्तास्तु ये ते वै शिवपाषंडि-
 नस्मृताः॥ १८॥ ब्रह्मगौतमरापरं स च पाषंडिनां रत्नमः॥ तेषां अभैदं वक्ष्यामि निरायमेतत्तापसाः॥ १९॥

कापालंगारुडं शाकं भैरवं पूर्वपश्चिमं ॥ पांचरात्रं पारुपतं बौध्दं चार्हमतंतथा ॥ २० ॥ देगंबरं कालमुखं इत्यादी
निसहस्रत्राः ॥ दैत्याश्च राक्षसाश्चैव विप्रदेहमवाप्येव ॥ २१ ॥ मतानि संश्रयिष्यंति यथा कर्म यथा रुचि ॥ पांच
रात्रं प्रशंसंति केचिद्भागवतंतथा ॥ २२ ॥ केचित्कापालमिच्छंति केचित्पारुपतंतथा ॥ केचिद्बौध्दं प्रशंसंति
केचिद्देगंबरंतथा ॥ २३ ॥ अन्यानि यानि शास्त्राणि विरुद्धानि मुनीश्वराः ॥ स्वतः प्रमाणभूतेन वैदेन स्म
तिभिः स्तथा ॥ २४ ॥ तान्येव श्रद्धया युक्ताः पारिगृह्य द्विजातयः ॥ आचरंति महापापाः युगांतैः समुपस्थि
तैः ॥ २५ ॥ ये गता वैदवास्तुल्यं ये च संकीर्णयोनिजाः ॥ तेषां क्रियंते तंत्रादौ स्त्रीरूद्राः पुल्कसादयः ॥ २६ ॥
शंखचक्रगदापद्मशूलवज्रांकुशादिभिः ॥ अंकितश्च भविष्यंति मनुष्याः पापकर्मिणः ॥ २७ ॥ पांच
रात्रेऽपि कापाले पाषंडेष्वखिलेषु च ॥ दीक्षितैश्च भविष्यंति नरैरौ रवगामिनः ॥ २८ ॥ तेषां तु वैदवाद्यानां
मोहनाय दुरात्मनां ॥ २९ ॥ शिवोत्कर्षजगौ शंभुर्विष्णुः कूर्बं हरिर्जगौ ॥ ३० ॥ इंद्रकीले गिरी पार्थीहनि
व्यतिमहाकरं ॥ भूकादर्यकालरूपं शिवप्रीणनतत्परः ॥ ३१ ॥ समूकनामा दैते यो दुष्कृती निष्क्रियः

वै॥ लुलवापसदान्मद्यगेहारव्याहसंभविष्यति॥ ३१॥ तर्कशास्त्रं समभ्यस्य वेदबाह्योदुराशयः॥ मूलरामायणं
 नामब्रह्मतर्केश्रुतिस्मृतीः॥ ३२॥ कल्पयित्वा कपोलाभ्यां मोहशास्त्रं करिष्यति॥ बृहदित्यतिदुःशास्त्रं हीर
 णायत्पुराकृतं॥ ३३॥ शिवभक्तस्य पार्थस्य शिवस्य च विशेषतः॥ निंदा करिष्येत मूढो भीमं स्तोष्यति भूरिशः
 ॥ ३४॥ भीमसेनसक्तो यो वेदि डिंवारव्यामहाकरः॥ सत्रि विक्रमनामा तु भविष्यति महारवलः॥ ३५॥ मध्वोयमे
 वहनूमानिति भुक्त्विष्यते धमः॥ वायुस्तु तितानिकाणां प्रियाय प्रलपिष्यति॥ ३६॥ पूर्वमनपर्वयोचरो
 कुचसक्तोऽकरः॥ सतस्य पुत्रो भविता स्रयो नारायणादयः॥ ३७॥ सोपि पित्रानुरोधेन यथेष्टं च भविष्य
 ते॥ शिवस्तु त्यपदेनेन शिवनिंदां करिष्यति॥ ३८॥ अलायुधो हि डिं बश्च ये चान्ये राक्षसाधमाः॥ ते सर्वे ज
 यतीर्थाव्या भविष्यंति कलौ युगे॥ ३९॥ शापदग्धान् द्विजांस्ते चैतस्संस्कारवशीकृतान्॥ बोधयित्वा तप्त
 लोहैरंकयिष्यंति चांसयोः॥ ४०॥ श्रुतिपथगलितानां मानुषाणां हितं नै हरिरपि मुनि मुख्याः प्राहसं
 द्वांकमानि॥ श्रुतिपथविरतानां तत्र संसेवनीयं श्रुतिपथसममार्गे नैव सत्यं प्रयोक्तं॥ ४१॥ गुरुवे नमः॥

पंचरात्रभागवतंतथोचेखानसाभिधं॥ वेदमृष्टान्समुद्दिश्य विनोष्णुनिर्मितंपुरा॥ ४२॥ श्रुतुध्वं मुनयः सर्वे लिंगच
क्रां कधारिणं॥ शूद्रधर्मरतानांच निष्कृतिर्नैव विद्यते॥ ४३॥ यस्तु संतप्तशंखादि लिंगचिह्नतनुर्नरः॥ स सर्वथा त
नाभोगी चण्डालाः कोटिजन्मसु॥ ४४॥ यौ द्विजः तप्तशंखादि लिंगां किततनुं द्विजं॥ संभाषयेत् नरकं समात्मा
भूतसंप्लवं॥ ४५॥ तांत्रिकान्नं न भोक्तव्यं तांत्रिकं नैव भाषयेत्॥ न स्पृशेत्तांत्रिकं क्वापि न तेन सह संवसेत्॥
॥ ४६॥ चक्रांकिततनुर्मननतत्र दिवसंवसेत्॥ यदि तिष्ठेन्महापापी सहस्रब्रह्महा भवेत्॥ ४७॥ गंगास्नानरतो वा
पि
॥ चक्रांकिततनुं स्पृष्ट्वा रौरवं नरकं व्रजेत्॥ ४८॥ पापंडिनो विकर्मस्थान् यो ध्यान्नात्मा
नरुरुद्रुहः॥ पांचरात्रान्पाशुपतान् वाङ्मात्रेणापि नार्चयेत्॥ ४९॥ वेदेषु यज्ञमगेषु यस्य नास्य धिका
रिता॥ स तापायेत्वाचकादीन्धारयेत्तस्य भुजद्वये॥ ५०॥ माध्यपाशुपतादीनां अन्नं भुंजीत यो द्विजः॥
कोटिजन्मसकृदुष्टासा स भवेद्भूमसूकरः॥ ५१॥ भेदवादी न संभाष्यः प्राणिः कंठव गतेरपि॥ वैदिको
विजयज्वा पितृसंसर्गोत्पत्तस्यधः॥ ५२॥ नर्यभिरमपरित्यज्य गोपीचंदनमृत्तिका॥ ये धारयंति मो

रिष्यंति शिवनिंदां विरोधतः॥ अथ यावत्कुरिष्यंति श्रौतकर्माणि राक्षसाः॥ १७॥ आधुलोपं कर्मलोपं सन्मार्गं प
 रिपांथिनः॥ करिष्यंति यथा कामं पापिनः पांचरात्रिणः॥ १८॥ अद्वैतशास्त्रतरणिं माध्वघूकानिरीक्षतां॥ अथ मा
 ह्वपयिष्यंति कालभेदं गुहांतरे॥ १९॥ प्रायशः पापिनि कलोपापंडेन ह्यभिमेप्यति॥ तत्रापि माध्वा म्लेच्छा
 श्रद्धांगमाश्रयिरोधतः॥ २०॥ पापंडशास्त्रे विश्वासः पापिनामेव जायते॥ मिलंतिकानाबल्यने राजहंसा
 न कर्हि चित्॥ २१॥ हृष्टा ते जस्मिन् नो निमान् भूतिरुद्राक्षभूषिताः॥ माध्वाश्चापि पिशाचाश्च पलायंते दिशो
 दश॥ २२॥ जागर्तियेषां न मुखे शिव इत्यक्षरद्वयं॥ तेषां न खंतु पापानां अपानाश्च श्रय एव च॥ २३॥
 पंडालोपि स्वजननी जनकं च न निंदति॥ माध्वो निंदति दुष्टा पितरौ कोपमस्ततः॥ २४॥ माध्वरा मा
 नुज म्लेच्छजंगमा एव दर्जनाः॥ देवता श्रेष्ठिणस्तोस्तु स्युष्वास्नानं विधीयते॥ २५॥ कलिथे ल्याग्नि सूक्तं तम
 ध्वसूक्तमिति स्फुटं॥ वदतां दुष्टमाध्वानां वैदिकत्वं कुतो स्ते वै॥ २६॥ हव्यकव्ये चुरावर्चन प्रद्युम्नादी
 नि ज्ञेयानि॥ कल्ययंति यतो माध्वास्तद्वैदिकलक्षणं॥ २७॥ अग्निर्देवैर्देवतासर्वाः श्रुतिरेवा सता

तनी॥ उच्छिष्टं ये पुनोडाशं जुहते तत्र पापिनः॥ २८॥ एवमूदेक्षतः प्रोक्तः पापंडानां मताग्रहः॥ संभाव्यते न वा
किं किं तु तेषु पापंडादिषु॥ २९॥ ऋषय ऊचुः॥ गुणप्रधानभावाभ्यां विनोपास्तिर्न सिध्यति॥ कथं पूजा
विधातव्या तदा तत्तदुपासकैः॥ ३०॥ स्कंद उवाच॥ सर्वान्मभावेनोपास्ति उत्तमापरि कीर्तिता॥ व्याचहारि
कभेदेन भिन्नोपास्तिस्तु मध्यमा॥ ३१॥ व्याचहारिकभेदेऽपि ह्युक्तं ताराहरेर्दश॥ तत्रैकतरभक्तस्य यथान्ये
षु भक्तिर्भवेत्॥ ३२॥ तथा विरिंचो श्रीकैठे कर्तव्या मुक्तिमिच्छता॥ एवमीश्वरभक्तेन वर्तितव्यं विधौ हरौ॥
३३॥ तस्यैवाहं भैमैवासौ स० एवाहुमिति विधा॥ भगवन् शरणं लं स्यात् रक्षाधनाभ्यामपाकतः॥ ३४॥
श्रुत्युक्तदेवतानां तु श्रुत्युक्तोपासनं चरं॥ तत्रान्यथाभावमानो नरकं प्रतिपद्यते॥ ३५॥ सहस्रजलपानेषु
सहस्रविकरणायथा॥ एकोपिमासते तद्दृष्ट्वा ब्रह्मादिपूतिषु॥ ३६॥ एकएव हि भूतास्माभूते भूते
व्यवस्थितः॥ एकधा बहुधा चैव दृश्यते जलमंद्रवत्॥ ३७॥ हरिं हरं विधातारं यत्परमैकस्वरूपिणं॥ स या
ति परमानंदं शास्त्राणामेव निश्चयः॥ ३८॥ संज्ञाभेदस्त्वयाणां तु संज्ञिभेदो न विद्यते॥ भेदकनरकं तु

केयावदाभूतसंप्लवं ॥ ३३ ॥ पाषंडं नरकोमेव तस्मात्तन्नाशयेद्बुधः ॥ श्रोतेन विधिना मुतेय सेव्यतां परमेश्वरः ॥ ३४ ॥
 इंदरहस्यं भवता मुदीरितं महात्मनां श्रोतपथावलं चिनां ॥ न जातु चिद्वाच्य मिदं ह्यसाधयेदुरात्मने स्वीकृतं न भव
 र्त्सने ॥ ३५ ॥ इति श्री स्कंदपुराणे श्रोतरहस्य कथनं नाम तृतीयोऽध्यायः ॥ स्कंद उवाच ॥ द्वैतं पेच सरस्य त्याश्वरं
 चाचरमेव च ॥ परं चतुर्भुजं दिव्यं वीणा पुस्तक धारिणम् ॥ १ ॥ अचरं तु द्विधा प्रोक्तं शुभं चाशुभं मेव च ॥
 शुभं स ह्यस्मिन् रूपं यत् शुभं तद्विपर्ययः ॥ २ ॥ पाषंडाश्चास्मन्मनुभं इति वेदविदो विदुः ॥ जान्दवी सलिलं
 मय घटस्थं तन्निदं निं ॥ ३ ॥ तस्मात्पाषंडास्मन्तु न श्रोतव्यं बुभूषता ॥ लोकरं जनमां तत्तु श्रेयसः सा
 धनं च तत् ॥ ४ ॥ यत्र वैदिक मयी दारतमु छितिः पदे पदे ॥ त ह्यस्मिन् यत्कुरास्मन्तु कुरास्मन् कतमं भवेत् ॥
 ५ ॥ पाषंडिनां कुरास्मन्तु कलौ वृष्टिमुपैष्यति ॥ तन्नापि माध्यः नापीयान् को लंदे त्यो हुराशयः ॥
 ६ ॥ महेश्वरस्य विद्वेषं कारिष्यंति दुरुक्तिभिः ॥ तात्पर्यं निर्णयं नाम दुष्प्रबंधं विधास्यति ॥ ७ ॥
 शिवनिदां चि हरेः पूजां नाद्वेयेतां त्यजोपि सन् ॥ मध्यरास्ते तदुत्तमं तथा रामानुजागमे ॥ ८ ॥

भूतिरुद्राक्षमहात्म्यं श्रुत्वा दंद द्युते च येः ॥ तेषां मध्यपित्रा चानां पित्रा न्यैः समता स्फुटम् ॥ ९१ ॥ ऋषय ऊचुः
भूतिरुद्राक्षमहात्म्यं श्रोतुमिच्छामहे गृह ॥ कस्मिन्काले च मृत्पार्था भूतिर्धार्या कदा भवेत् ॥ ९० ॥ स्कंद उवाच ॥
स्मार्तुं स धारणं श्रेयं श्रौतं स्याद्भस्मधारणं ॥ कालो ग्निरुद्रोऽपि निषत्तमस्मवर्णयति स्फुटम् ॥ ९१ ॥ सद्येन गो
शकृत्तृणां वामात्पिंडाभिर्मंत्रणं ॥ अघोरेण दहे सिद्धं ग्राह्यं तत्पुरुषेण त्वा ॥ ९२ ॥ स्नानमीशानमंत्रेण
कुपोन्मूर्धोदिभस्मना ॥ आजम्य कूर्चमासीनः शिवो भूत्वा शिवं यजेत् ॥ ९३ ॥ यः स्नानमाचरेन्नित्यं
भस्मना संयतेन्द्रियः ॥ कुले कविं रा मुत्तार्य स गच्छेत्परमां गतिम् ॥ ९४ ॥ रुद्राग्नेर्यत्पदं वीर्यं तद्भस्मप
रि कीर्तितं ॥ तस्मात्सर्वेषु कालेषु वीर्यान्भस्म संयुतः ॥ ९५ ॥ भासकलाञ्जलमसितं भस्म कल्मष
मक्षणात् ॥ भूतिर्भूतिकरं यस्माद्भूता रक्षता करं युतः ॥ ९६ ॥ आयुष्कामेन तथार्यं भूतिकामेन वै
द्विजाः ॥ धर्मकामेन तथार्यं नोक्षकामेन नित्यशः ॥ ९७ ॥ ये महापातकैर्युक्ताः अंधतामिस्त्रगा मितः ॥
ऐक्यशास्त्राय कृष्णं विरुद्धं द्रौयाद्यभस्मने ॥ ९८ ॥ एकोपियस्य रुद्राक्षो देहेति कलिसर्वदा ॥ ससा

साधं करोते यो नान्नकार्यं विचारण ॥ ३९ ॥ रुद्राक्षमालयाजसाः मंत्राः कोटिगुणाधिकाः ॥ अन्याश्च मा
 लयाजसास्ताचन्मात्रफलप्रदं ॥ २० ॥ गंगापि किं नदी विप्राः शं करो विच किं सुरः ॥ रुद्राक्षो विमणिः
 किंच यतः सर्वोत्तमाहिते ॥ २१ ॥ शिवनाममुखे यस्य देहो रुद्राक्षप्रपितः ॥ भाले भस्मसंघे साक्षात्
 करो न तु मानुषः ॥ २२ ॥ रुद्रं पुद्गलं दृष्ट्वा तद्दृष्ट्यं भस्मधारणं ॥ यः करोति सर्वे देवः साक्षात्पुत्रि
 हरात्मकः ॥ २३ ॥ विवाहाद्युत्सवेऽभ्यंगे संध्याकाले तथैव च ॥ सूतके मृतके चैव च न धार्ये गोपिचं
 दनं ॥ २४ ॥ सर्वदा शोभनं भस्म सर्वदा भस्मपाचनं ॥ सर्वदेवमसितं धार्यं सत्यं सत्यं न संशयः ॥ २५ ॥
 तत्त्वमस्यादिवाक्योऽयं ज्ञानमोक्षेकसाधनं ॥ भेदज्ञानमनर्थाय द्वितीयादौ भयं श्रुतेः ॥ २६ ॥ द्वैपा
 यनोपि सर्वज्ञो मोहितः शंभुमायया ॥ विष्णुर्लुपेव दनुकाश्यां भुजस्तंभमवाप्स्यति ॥ २७ ॥ तस्मा
 द्विष्णो च शंभौ च समबुद्धिर्नरोत्तमः ॥ कैवल्यं लभते भेदं तयोः परमं नृपतत्त्वतः ॥ २८ ॥ विष्णवे शं
 भुरूपाय शंभवे विष्णुरूपिणे ॥ नमस्करोमि पापं दवाद्दोषा पतन्तये ॥ २९ ॥ इत्येतत्कथितं सर्वं य
 सुष्टं मुनि सत्तमाः ॥ रहस्यं सर्वं शास्त्राणां किं भूयः श्रोतुमिच्छति ॥ ३० ॥ इति स्कान्दे चतुर्थोऽध्यायः ॥

ऋषय ऊचुः ॥ दुर्ज्ञेयाणां भवीमायायया संमोहितं जगत् ॥ भवारब्धाया मरणान्यां बहिर्मुखं भ्रमत्यतः ॥ १॥
कस्मिन्कालेकार्ति केयदुष्टं पापं उन्मुल्यते ॥ लुप्तं प्रवर्तते ब्रह्मवर्णसंकरकारकं ॥ २॥ दुर्मतप्रक्रियास्ते पापानि
(तुमिच्छाप्रवाधते ॥ तां परानुदसर्चंस्तत्तदुर्मतवर्णनात् ॥ ३॥ स्कंद उवाच ॥ उत्तानपादवंश्यस्य हयमेधे
ति मे पृथोः ॥ हरताश्च महेंद्रेण पापं उन्मुल्यते ॥ ४॥ यानि पापं उन्मुल्यन्ताणि जगद्देवा कशासनः ॥
तानि तद्युगसामर्थ्यातिरोभूय समासत ॥ ५॥ यदा कलिर्द्वारं परस्मारयिर्नलं जिगाय धर्मं तदा मुदारा विक्रमं ॥
तदेह पापं उन्मुल्यते धूकवच्चैरुः प्रनिम्लेचति भ्रान्तमंडले ॥ ६॥ परिक्षिताश्चि क्षितौ कलिः कालं प्रतीक्ष
यन् ॥ तस्यै पुनस्तदंते साधुपावर्तितदुर्मतेः ॥ ७॥ वर्षाणां त्रिरहस्ते तु सार्धं तीते स्वके युगे ॥ पापं उ
नः पुरस्कृत्य कलिर्वाहि मुपैष्यति ॥ ८॥ तेषु पापं उन्मुल्यतेः पूर्वसद्वेषात्कथितं मया ॥ तेषां मत्र दुराचारं
कथयामि निबोधत ॥ ९॥ केचिज्जंगमपापं उन्मुल्यतेः प्रायशः दूरांगनाः ॥ भुक्तिष्यंति दुराकायाः वप
नां जंगमो लुप्तः ॥ १०॥ नष्टे तु दार्यदेहिने प्राणां स्तुतिं यत्नतः ॥ चातंगरोः श्वान इव गार्शप्यंति दु

राश्याः ॥ ११ ॥ चंडालो वातुरुष्को चा यो चा को चापि लिंगधृक् ॥ न तस्य विद्यते दोषः सतेषां पंक्तिपावनः ॥ १२ ॥
 तथा कलौ भविष्यंति ब्राह्मणा लिंगधारिणः ॥ विष्णुविद्वेषिणः जायाः शृंगिणः शिववे रिणः ॥ १३ ॥
 तथापि शृंगिणो नैव श्रुति स्मृत्यादिकल्पकाः ॥ करिष्यंत्यग्निहोत्रं च सोमादींश्च क्रतून्पि ॥ १४ ॥ के
 चित्तेष्वपि वेदोक्तं नाचरिष्यंति वेदे वेधिं ॥ १५ ॥ भाषाप्रबन्धरचितां पठिष्यंति सदा श्रुतिं ॥ १६ ॥ तस्मि
 न्नां केतः सर्वे भविष्यंति च ते सकृत् ॥ शृंगिणां मोक्षसिद्ध्यांतं कथयामि निबोधत ॥ १७ ॥ ते जीवन्म
 हणो भेदो भेदश्चाभ्युपेयते ॥ सतरंगं निस्तरंगं दृष्ट्वांती कृत्यसागरं ॥ १८ ॥ स्वस्य कर्मभिरेवेते चासनाभि
 श्च संयुताः ॥ पृथक् पृथक् जीवन्मायमानाः संसरंति हि ॥ १९ ॥ अभ्यस्यमानास्ततस्तान् कर्मसमु
 चयात् ॥ प्रारब्धकर्म निवृत्तीनां चासनाभि समन्विते ॥ २० ॥ तदा जीवन्तरंगस्तु यतस्तत्रैक्यतिष्ठति
 तद्गुह्यं हि दानं दातुं नेकगुणसंयुतं ॥ २१ ॥ विष्ण्वारव्यमिति वक्ष्यंति शृंगिणः शिववे रिणः ॥ २२ ॥

प

अयमेवापवर्गस्तु शिवब्रह्मैक्यवादिनां ॥ २१ ॥ मतभेदांस्तु वक्ष्यामि नास्तिकानां निबोधत ॥ तत्र लोकायता देहमे
 व आत्मानं प्रचक्षते ॥ २२ ॥ तदेकदेशिनस्तु न्य इन्द्रियात्मानमित्यपि ॥ मन आत्मा प्राण आत्मेत्युपगच्छंति वं
 चकाः ॥ २३ ॥ विज्ञानसंक्षेपमात्मानं शरणिकं विदित्वा केचन ॥ रूढ्यमात्मानमिच्छन्ति तत्रान्येभ्यस्तु न्यवादिनः ॥ २४ ॥
 देहाद्भिन्नं तत्त्वनाणं महात्मानं महताः ॥ कर्मद्वय उपहृष्ये तथा पर्युष्ये केचन ॥ २५ ॥ सततो ध्वगतिर्नो भुः प
 श्विवत्तमस्तस्थितः ॥ एवं नास्ति कवादांस्तु भविष्यंति पृथक् पृथक् ॥ २६ ॥ गोरक्षमतभेदस्तु तद्विष्यते कौलो
 युगे ॥ नाथस्य संप्रदायो यं मिति रव्यात्ते गमिष्यति ॥ २७ ॥ जटिलादिति चाप्येके भविष्यंति दिगंबरः ॥ शस्त्रो
 धुरितस्तर्वांगतत्रेकेषु ध्ववाहवः ॥ २८ ॥ वयं संन्यासिन इति सत्त्वाः यं डितमानिनः ॥ ब्राह्मणानवजानंत
 जाद्वीर्च्य च न तत्पराः ॥ २९ ॥ अन्ये विरागिणः केचिद्द्वेष्युभक्ता वयं विदित्वा ॥ लोकेऽस्मिन् विचरिष्यंति शतशो
 धसहस्रतः ॥ ३० ॥ गौकुलीया इति हेकेष्वेभ्य ब्राह्मणादयः ॥ ब्राह्मणं गुरुमाश्रित्य भविष्यंति कलौ युगे ॥ ३१ ॥ त
 त्तुद्रां कनंतेषां शिवविद्वेषणं तथा ॥ विष्णोः सर्वोत्तमत्वं च जीवभेदेनोत्तिष्ठति ॥ ३२ ॥ शिष्यस्त्रिभुवः स्वगु

सणा मुक्ताः परमपावनः ॥ गुरुप्रसादहृत्सेवभुज्यंते पतिभिः स्तुताः ॥ ३३ ॥ शाक्ताः केचिद्विष्यंति मद्यमांसरसा
 द्विजाः ॥ लोकि कं मार्गनाभिस्तु शिखोदरपरायणाः ॥ ३४ ॥ दत्तान्नेयप्रणीतोऽयं मार्ग इत्यपि केचन ॥ अवधूता
 भविष्यंति मद्यमांसाशिनी द्विजाः ॥ ३५ ॥ एते सर्वेऽपि मार्गावे चर्ण संकरकारकाः ॥ इन्द्रियप्रीणनार्थाश्च न
 प्रीतेतावेरोधिनः ॥ ३६ ॥ अन्ये महात्मसंज्ञास्त्वव्यस्तदंशधराः कलौ ॥ भविष्यंति च भल्लान् स्नेहातवसना
 व्रताः ॥ ३७ ॥ वापायेत्यास्त्रियं काचित् कामुकिं कामकिंकराः ॥ भ्रमंति स्वेच्छया कृष्ण प्रसाददूतिवादिनः ॥
 ३८ ॥ वयं श्रेष्ठा वयं श्रेष्ठा इत्यहंकारमेदुराः ॥ यथा रुचि पाठेयंति निर्भयानिरपन्नपाः ॥ ३९ ॥ केचिद्वृंक्षा भवि
 ष्यंति विप्राद्यामांसलो लुपाः ॥ गुह्यपायादां भिकांश्च भविष्यंति जनाः कलौ ॥ ४० ॥ अद्वैतलज्जनपदाः
 शिखररत्नाः चतुष्पथाः ॥ ४१ ॥ प्रमदाः केचिन्नृत्तिन्यो भविष्यंति कलौ युगे ॥ ४२ ॥ अहं पूर्वमहं पूर्वमिति दु
 र्महः ॥ अजगच्चंचरिष्यंति दुराचारादुरात्रयाः ॥ ४३ ॥ वैदिकंदुर्लभंतत्राप्यद्वैतदुर्लभं ॥ प्रसूता
 नी सुतसंगः समहात्मा सुदुर्लभाः ॥ ४४ ॥ प्रायः कलौ युगेभूद्राः स्त्रियो येन विलोमजाः ॥ प्रसूता

मति

३३

नं पुरस्कृत्य जीविष्यंति दुराशयाः ॥ ४६ ॥ न चोपनिषदं ज्ञानं ब्रह्मसूत्रोपलब्धं हि ॥ गुरुपल्लवोपलब्धं नि
वेदो गोचरे पुनः ॥ ४७ ॥ धनमानसदनस्त्रीस्पृहया स्पृहया लवः ॥ दंभाचाररता लोके विचरिष्यंति तदिदं ॥ ति
॥ ४८ ॥ छद्माद्वैती च माध्यम्यद्वा चेतोचंचकाग्रतौ ॥ वंचयित्वा जनं मूढं स्ववशं प्रापदृष्यतः ॥ ४९ ॥ भगवता
ग्य भयभ्रांती निर्मित्तीकृत्य भगवतः ॥ प्रायः कलौ युगे माध्यामविष्यंति ततस्ततः ॥ ५० ॥ दारिद्र्यपीडि
तो लोकः स्वजनेन निराकृतः ॥ स्वार्थमाध्वत्यमापन्नः स ज्ञेयो भगवैष्यतः ॥ ५१ ॥ सीदत्कुटुंबो नैस्वेन निर
जस्य निराश्रयः ॥ माध्वो भवति भाग्यार्थं स ज्ञेयो भाग्यवैष्यतः ॥ ५२ ॥ व्याचरिष्येऽधिकारात्प्राप्ति
ति श्रीत्या प्रतर्जितः ॥ माध्वत्यमाप्तवान्मूढः स ज्ञेयो श्रीतिवैष्यतः ॥ ५३ ॥ माध्वमस्करिणं दंभं निरीक्ष्य
ज्ञानदुर्बलः ॥ तदैव माध्वो भवति स ज्ञेयो भ्रांतिवैष्यतः ॥ ५४ ॥ इत्थं पाषंडिनां व्यध्याः संक्षेपेणोदि
ता मया ॥ दुरागमं वो माध्वानां कथयामि निचोधतः ॥ ५५ ॥ ॥ इति स्कंदे पाषंड मत्तनिरूपणं ना
मपंचमोऽध्यायः ॥ श्री ॥ स्कंद उवाच ॥ विष्णु ब्रह्मा तथा वायुर्गरुडः शेषशंकरौ ॥ कामइंद्रोऽगु

रुद्रसमन्वाद्याः सर्वदेवताः ॥ १॥ क्रमशः सर्वजीवाश्च राक्षसास्तुष्टारव्ययाः ॥ तत्तत्पुन्यो बंधनात्म्यः स्मितः
 सर्वास्तथाजडं ॥ २॥ क्रमात्प्रकृतिरादोक्ता स्तनशादिप्रमुच्यते ॥ तारतम्येन यज्ञानं शानं शुभं तदुच्यते ॥ ३॥
 इति तप्ययुगे मोक्षकल्पयिष्यंति भेदिनः ॥ गौतमादिमहाराषाणो विहितमतयोरुक्ताः ॥ ४॥ परमात्मनो देहे
 तदाध्यात्मिकमीरितं ॥ तैः प्रज्ञेदमजानद्विराधिपूताधिदेवयोः ॥ ५॥ अप्राकृतं प्राकृतं च वर्गभेदं द्वियकं ख
 लाः ॥ कल्पयिष्यंति जीवानां स्वस्वपदं द्विविधं तथा ॥ ६॥ अप्राकृतशरीराणां कुमारानां कथं नुरुह ॥ तथा शरी
 कथं भुक्तो जयौ विजय एव च ॥ ७॥ स्वधिं च देवतोपेतं स्यद्धि विं बं हरिमीक्षते ॥ तथा प्राकृतलिंगस्य भंगा
 सायुज्यमृच्छते ॥ ८॥ तत्सायुज्यं ब्रह्मणोपि शिवस्यापि यदा न हि ॥ तदंतरेषां कावार्ता मुक्ता इत्योपचा
 रिकं ॥ ९॥ एकः पूर्णो हरिर्नान्यस्तदन्त्ये तद्वशा मताः ॥ इदं शानं स्थिरं यत्तदेकात्म्यज्ञानमुच्यते ॥ १०॥ इ
 ते स्मृतिं स्वाभिमतं कल्पयिष्यंत्ये वेदिकाः ॥ अतएव कुरास्तं तत्प्रायशं परिकल्पितं ॥ ११॥ उच्येत न
 भेदेन स्वेच्छया प्रकृतिद्वयं ॥ तथाप्येवाविधं भेदं कल्पयिष्यंति दुर्धिनः ॥ १२॥ भौतकृत्ये कारणं विष्णुं

कर्तृत्वे कारणं श्रेयं ॥ जीवानां कल्पविष्यंतिदुरुहाः पंचरात्रिणः ॥ १३ ॥ कालो विष्णुश्च जीवश्च प्रकृ
तिर्दिविधापिच ॥ इति माध्यायदिष्यंति सुव्यवस्थितबुधयः ॥ १४ ॥ महत्तत्त्वसमुत्पत्तिं कल्पविष्यंति
चान्यथा ॥ अंसां उं ब्रह्मणे देहं च दिष्यंत्यनपन्नपाः ॥ १५ ॥ सत्यादिगुणभागानां कल्पतां स्वेच्छेयवतु ॥ कर्त्तृ
ष्यंत्यश्रुतां शास्त्रे पंचरात्रपराः स्वकाः ॥ १६ ॥ विरंचिप्राणतो जातं वायुं चक्षुःति तत्समं ॥ हरिश्चे
ष्टेन इंद्रेण समाचीद्रफणीन्वरो ॥ १७ ॥ ब्रह्मणः प्राणजो वायुः देवो भृगवादिभिः समः ॥ तं सूत्रारख्यं व
दिष्यंति तत्कृतास्पर्शाय च ॥ १८ ॥ कर्त्तुमाध्यायविष्यंति श्रुतिस्मृत्यादिकल्पकाः ॥ अच्छन्वयो भा
वाणीरा श्रीरा गौरीशनिंदकाः ॥ १९ ॥ शिवइशफणीरु शानां साम्योक्तेः शिवनिंदकाः ॥ स्वगुरोता
स्तम्योक्तेः गुरुनिंदापरायणाः ॥ २० ॥ पावंडांगीकृते स्वस्य पित्रादीनां च निंदकाः ॥ न श्रोतव्यं नेहि
तव्यं जातु नित् नृनामकं मतं ॥ २१ ॥ तेषां च माध्यायिनां चानां वैदिकाद्ये रथे दिक् ॥ बुद्धिभ्रंश
करं पापं साधनं भेदिदार्शिनं ॥ २२ ॥ न ग्राह्यं न सर्वकारिणं प्राणनाशं पुनरुत्पत्तिं ॥ चिद्रूपो

सुखरूपांतः कणादीन्द्रियान्वितः ॥ २३ ॥ स्वरूपे^{पा}धि को जीवः स्वस्वयोग्य विमुक्तिभाक् ॥ गर्भः सारनेमो
 वाक्कोवास्क्रोऽपिवा ॥ २४ ॥ नित्येन निजरूपेण विमुक्ता ववति तले ॥ इत्यादि बहुवेदांत विरुद्धं काले
 राक्षसाः ॥ २५ ॥ पाषंडिनः पापरूपा वदिष्यंति यथा रुचि ॥ शेषस्य प्रति बिंबास्तु देयाः शेषश्च ब्रह्मणः ॥
 ॥ २६ ॥ सपरब्रह्मणश्चैव ते स्वबिंबं प्रदर्शकाः ॥ ततः स्व बिंबद्वारेण परमात्मप्रदर्शनाः ॥ २७ ॥ कल्पयि
 ष्यंति ते बिंबं प्रति बिंबं परंपरां ॥ पाषंडिनो जीवकोरावपि मूढा निजे छया ॥ २८ ॥ वदिष्यंति कैलौ बिं
 वं प्रति बिंबं परंपरां ॥ आचार्यपंडितं जेदः सिद्ध एव तथा पितं ॥ २९ ॥ साधयिष्यं सन्मानैः कलौ पाषं
 डिनोऽस्कराः ॥ मुक्तावपि शरीरं ये तारतम्यं च मन्यते ॥ ३० ॥ तेषां भेदि पित्रा चानां ब्रह्म नंदः रतुर्ल
 तः ॥ इह भेदि हरिद्राणां सुहृद्राणां तप्तमुद्रिणां ॥ ३१ ॥ गस्तत्रिपुटिकः साक्षात्सनाधिः कदुरात्म
 नां ॥ स्व बिंबदर्शनं साक्षात्कैवल्यमिति ये जगुः ॥ ३२ ॥ नंदो वेदुर्ब्रह्म वेदं ब्रह्मेव भवति श्रुतिं ॥ तार
 तम्यवती मुक्तिः संसाराच्चातिरिच्यते ॥ ३३ ॥ लामादियंते सामीवाः कल्पितश्रुतिकाल्येनां ॥ संरं

भिषो म-सुरिणो दांभिका हिंसकाः स्व-रमलाः ॥ ३४ ॥ पाषंडिनो भवन्त्येवं विधादेत्याभिदाग्रहाः ॥ स्तु-
 तं सूक्ष्मं सूक्ष्मतरं भेदस्तद्वत्तुवादि ॥ ब्रह्माविष्णु शिवेष्वज्ञो यः पश्यति सरोरवी ॥ विरिंचो शंकरो
 पिविष्णु तद्रूपमेव च ॥ ३५ ॥ कल्यायंति विभेदेन भेदिनः पांचरात्रिणः ॥ जीवेश्वरो भिदां पश्यन् सरोरवीयात्
 धोगतिं ॥ ३६ ॥ किंपुनर्ब्रह्मविष्णुशान्प्रत्यक्षपश्यन् दुराशयः ॥ पशुवृक्षादिभेदेन जीवा एव स्वतस्त्विताः ॥
 ३७ ॥ संवृतो व्यत्यस्तोऽपि मुक्तो तत्तत्स्वरूपता ॥ तत्तत्स्वावरमुक्तेभ्यो वराजंगममुक्तकाः ॥ ३८ ॥ तेभ्यो नानुष-
 मुक्ताश्च विप्रमुक्तास्ततोऽधिकाः ॥ ततो वेदमात्रेण मुक्तेभ्यो वेदवादिनः ॥ ३९ ॥ अर्थशास्त्रपयस्तेभ्यो तदे-
 वाः संरायच्छिदः ॥ पूर्णधामाततस्त्विंदो निःसंगी गतस्ततः ॥ ४० ॥ भक्तिपूर्णाहरेर्ब्रह्मस्मान्नान्यो धिक्
 स्ततः ॥ मुक्तो वा संवृतो वापि सम्यगेषु हितैरुणाः ॥ ४१ ॥ इति मूढा वरिष्यंति भेदिनो निष्प्रमाणकं ॥
 द्वावेवापुनरावृत्ती मोक्षोऽध्वतमेव च ॥ ४२ ॥ इति पाषंडिनो मूढा जालिष्यंति कलौ युगे ॥ परस्परं
 जीवभिदा नीचेभ्यश्च भिदा स्तथा ॥ ४३ ॥ ऊडजीवभिदा चैव ऊडेभ्यश्च भिदा पि च ॥ परस्परं ऊड-

भिदापंचभेदा इति स्फुटं ॥ ४५ ॥ ये हि पंचविधं भेदं नित्यं संसारमोक्षयोः वदंत्यस्ततमाः त्रयमहापाताकिन
 स्तुते ॥ ४६ ॥ अष्टादशपुराणानां त्रैविध्यं गुणभेदतः ॥ प्रकल्प्य स्वमतं तत्र सात्त्विकं पारिचक्षते ॥ ४७ ॥
 कल्पयिष्यंति ये ब्रह्मं करो जीवकोटिगो ॥ न तेषां निष्कृतिर्दृष्टामन्याद्ये धर्मपारंगैः ॥ ४८ ॥ ब्रह्म वि
 ष्णु महेशानाः शिवध्यानपरा अपि ॥ परमात्मविभागरूपा न जीवव्यूहमास्थिताः ॥ ४९ ॥ इति
 तत्त्वमजानानां भेदिनः कलिराक्षसाः ॥ अतः प्रवेशयिष्यंति जीवव्यूहे विधीम्यते ॥ ५० ॥ अने
 र्देव्यमनाधारमरूपमगुणक्रियं ॥ सच्चिदानंदमात्रं यत्तद्ब्रह्मनिरुपाधिकं ॥ ५१ ॥ सोपाधिकं तु
 यद्ब्रह्मगुणरूपक्रियादिमत् ॥ सदेव सत्यं मन्यंते माययामूढचेतसः ॥ ५२ ॥ श्रुतिं पूर्णमदः पूर्ण
 मिदमित्यादिकानते ॥ जानंति रुद्धरावत ब्रह्मभेदाभिधायिनीं ॥ ५३ ॥ मह्यकूर्मादिरूपं च वि
 ष्णोर्ज्ञानैकमात्रकं ॥ इति नूदावदिष्यंति माययामोहिताहरेः ॥ ५४ ॥ रुद्धसत्त्वेव यामाया तथै
 वोपात्तविग्रहाः ॥ ब्रह्मविष्णु महेशानास्तदन्ये पांचभौतिकाः ॥ अव्याकृतशरीरत्वात्

इमेव समीरितं ॥ ५५ ॥ अवतारो ब्रह्मणोः केचिन्प्राकृतविग्रहो ॥ तथापि भगवद्द्वयः तत्र तत्रानुवर्तते ॥ ५६ ॥
अचिंत्यो महिमे शस्यमाया तस्या विरोधिनी ॥ शिचि विष्णोस्तु लोकानां क्रममुक्तमता अपि ॥ ५७ ॥ अप्राकृत
शरीरत्वं मायायां सर्वसंभवात् ॥ अकरायास्तु धानाद्या यामायां कुर्वते स्मह ॥ ५८ ॥ सा प्रातिभासिकी त्वे
शी प्राकृतप्रलयान्तिका ॥ भिन्नार्थकं परसाम्यं वर्णयिष्यन्ति तद्विदः ॥ ५९ ॥ तदौपनिषदानान्तु न जातु भ्रामकं
भवेत् ॥ सा धर्म्यं परमं साम्यं ब्रह्मभूयं परा गतिः ॥ ६० ॥ परसिद्धिब्रह्मभावः कैवल्यं च तदात्मता ॥ शब्दैरेतैः शौन
केहावेहैक्यं परजीवयोः ॥ ६१ ॥ सत्यं सत्यं पुनः सत्यं सत्येनात्मानमात्मने ॥ मुख्यतः सर्वशब्देस्तु वाच्य एको
जनार्दनः ॥ ६२ ॥ इति पार्श्वडिनः पापावदिव्यक्तिकलौ युगे ॥ निर्धर्मिके ब्रह्मणीये ब्रुवते शब्दवाच्यताम् ॥ ६३ ॥
वाच्याः शोच्यास्त एवेह महारौरवगामिनः ॥ योगिको योगरूढः श्रयश्च शब्दा स्यादौपचारिकः ॥ ६४ ॥ मुख्यो लक्ष
णिको गौणः शब्दः षोढो निगद्यते ॥ व्यवहारे षड्विधोऽपि शब्दयिष्यत ईश्वरे ॥ ६५ ॥ तत्त्वमस्यादिभिः शब्दैः लक्ष्यं
ब्रह्मेति निर्णयः ॥ यदा भक्तिविरक्तिभ्यां निष्कामेन च कर्मणा ॥ ६६ ॥ संस्कृतमानसजह्या द्रागद्वेषादिकान्मलान् ॥

॥ १५ ॥

भेदं तत्रापि नास्ति संस्कृतं मनस्येन च ॥ ५७ ॥ भेदोपविहीनं स्यात्तदा ब्रह्मणि निश्चलम् ॥ सैव निर्विकल्पा इति
 स्तुतिर्यत्त शेषविश्रमा ॥ ५८ ॥ अत्र रब्धनाशकं तेन सह भगवत्प्रजयसौ ॥ जीवभावजगन्भावनाशेत्याह वैशि
 ष्यते ॥ ५९ ॥ इयमेव परा मुक्तिः सलोक्यास्तु कर्मजाः ॥ यत्रोपनिषदे र्थस्मिन्मूढास्तं शेरते मुने ॥ ६० ॥ अथो
 कुरवो धर्मपादास्ते पच्यन्ते नरके चिरं ॥ तत्र मस्यादिवाक्यो ये ज्ञाने मोक्षैकसाधने ॥ ६१ ॥ निष्ठान जायते ये
 षां ते नरानिरयाश्च याः ॥ भेदे जीवेशयोः सत्यः सत्यं जगदिति भ्रमः ॥ ६२ ॥ नापैति चेष्टांते महापतंति नरके चि
 रे ॥ भूतशरीरेषु एव ह यः पाबं उमनुव्रतः ॥ ६३ ॥ सर्वभूतसुहृत् श्रुतः स यो ह्यद्वैतदर्शिनः ॥ यातायातं राजसानीं
 तमस्तानामथागतिः ॥ ६४ ॥ ईशेनाप्यनिवार्यं चेत्तद्द्वयं तर्हि केशला ॥ नस्तो वैषम्यनैद्यव्ये भगवत्यसि
 त्वा मुनि ॥ ६५ ॥ ये यथा तं प्रवक्ष्ये तं स्तथैव भजयसौ ॥ साक्षात्परं परा योगान्मुक्तिर्योग्याश्च कृत्स्नशः ॥ ६६ ॥
 जीवो नास्त्यनस्येदेहः संदिह्यतः पतयधः ॥ तानि कार्या मत्तं वेदविरुद्धं परिकल्पितं ॥ ६७ ॥ सर्वधैवनतद्राघंदि
 जीवेदपरायणैः ॥ ६८ ॥ प्रोक्तं स्तोत्रं निकायां दुरागमः ॥ ६९ ॥ इति तौ विमया द्रव्यावद्विः शास्त्रपारगैः ॥

सन्मार्गे कंठकोधारः साधुभिः क्रियते यथा ॥ ६२ ॥ तथा मया यं चिहितः किं भूयः श्रोतुमिच्छति ॥ इति श्रीस्कंद
पुराणे उत्तरखंडे पापउन्मत्तखंडे नाना मपंचमोऽध्यायः ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ महादेव उवाच ॥ मध्यार्जुना
भिधंक्षेत्रे मे कमस्ति वरानने ॥ तत्र संपूज्य मां देवाः मुनयश्च वसंति हि ॥ १ ॥ मध्यार्जुने रायः पश्येत् निशि भ
स्मविभूषणं ॥ समर्चयेच्च भक्तो यः समुक्तो भवति ध्रुवं ॥ २ ॥ अत्र यः कृतिकायोगे कार्तिं कथां कृतपूर्वकं ॥ यः
पूजयति सांभक्त्या समुक्तो भवति ध्रुवं ॥ ३ ॥ तत्र यत्नेन भद्रं कुरु कवर्णाभरणादिभिः ॥ यः पूजयेत्स संसा
रान्मुक्तो भवति सर्वथा ॥ ४ ॥ अत्र पाताईसंयुक्ता सप्तमी भानुवासरे ॥ यो मांसमर्चयेद्भुत्वा समुक्तो भव
ति ध्रुवं ॥ ५ ॥ यस्तु कृष्णालमात्रं तु कवर्णभस्मधारिणे ॥ ददाति परयाप्तया समुक्तो भवति ध्रुवं ॥
६ ॥ मध्यार्जुने तपस्तप्तं बहुभिर्मुनिभिः पुरा ॥ अविमुक्तमभिप्राप्तं मुक्त्यर्थं कमलानने ॥ ७ ॥ सार्धं ल
क्षसहस्राणां मुनीनामूर्ध्वरेतसां ॥ वासस्थानमभूत्पूर्वं श्रीमन्मध्यार्जुने त्रिवे ॥ ८ ॥ पुरा दधीचि
ना तत्र तपस्तप्तमनेधा ॥ वसिष्ठोऽप्येव मुनिभिस्तत्र तप्तपः त्रिवे ॥ ९ ॥ तस्मिन्काले भवद्राजा

धर्ममूर्तिरिति श्रुतः॥ तेन धर्मेण सततं कृतं राष्ट्रस्य पालनं॥ १०॥ चतुष्पादमवधर्मं तस्मिन् शासति भूतले॥ अध-
 र्मसंक्षयो जातः सर्वस्मिन् पृथिवीतले॥ ११॥ पुरा मध्यार्जुनक्षेत्रे कश्चिदासीच्छिवार्चकः॥ तमाह ब्राम्हणः क-
 श्चित् ऊर्ध्वपुंड्रधरो भ्रमात्॥ १२॥ द्विज उवाच॥ ऊर्ध्वपुंड्रधरं पश्य मामनाकुलचेतसं॥ स संतोषं यथा
 कामं वा तं कुरु मया सह॥ १३॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा भ्रमाद्दृष्ट्वा च तं द्विजं॥ ततो जजाप श्रीरुद्रं भानुप-
 श्य नृजले स्थितः॥ १४॥ ततो ददर्श धर्मिष्ठं धर्ममूर्तिं सत्रांकरः॥ दृष्ट्वा तस्मै समाचरेव्यो वृत्ता तम-
 मतिदुःखितः॥ १५॥ शैव उवाच॥ एषि शासति भूलोके धर्ममार्गप्रवर्तके॥ अयं चाभून्मत्पुत्रेष्ठ-
 क्षेत्रे॥ स्मिन् धर्मविप्लवः॥ १६॥ ऊर्ध्वपुंड्रधरो विप्रः कश्चिद्दृष्टः पुरे मया॥ तं दुष्टमतिवेगेन छिं-
 धि छिं धि शरोक्तेरेः॥ १७॥ तस्य दर्शनमात्रेण द्रष्टव्यो मानुरादरात्॥ ततो रुद्रजपः कार्यो जले स्थि-
 त्वा प्रयत्नतः॥ १८॥ ऊर्ध्वपुंड्रं भविष्यति दृष्ट्वान्योपि विमोहितः॥ तद्दृष्ट्वा ऊर्ध्वपुंड्रानि यास्यं-
 तिनरकं द्विजाः॥ १९॥ त्रिपुंड्रकरणो श्रीरुपातकं नाहुरास्ति वाः॥ ऊर्ध्वपुंड्रस्य करणं पापमाहु-

मनीषिणः॥२०॥ गोमांसक्षयं प्राहुः पातकं मुनिपुंगवाः॥ ऊर्ध्वपुंड्रं करणं पापमाहुर्मनीषिणः॥२१॥ वरं गुरुसती
योगो जननीयोग एव च॥ ऊर्ध्वपुंड्रस्य करणं नवरं सत्यमुच्यते॥२२॥ शिच उवाच॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा धर्ममू
र्तिर्विचक्षणः॥ ऊर्ध्वपुंड्रं धरं विप्रं तदा हंतुमुपक्रमे॥२३॥ ऊर्ध्वपुंड्रं धरं विप्रं तं बध्वा राकेते ततः॥ राजा विदा
रया मासककचैरतिदारुणेः॥२४॥ तच्छिश्नं तन्मुखे क्षिप्त्वा सिंहा च करया मुरवं॥ चांडाला मेध्यकूपे तं पातया
मास सत्वरं॥२५॥ ततः सकारयामास डिंडीरवमिलापतिः॥ ऊर्ध्वपुंड्रं मेणापि माकुर्चं लिखितं सत्वरं॥२६॥
नार्चयंतु मेणापीति सत्वरं॥ पुनः सकारयामास डिंडीरवमिलापतिः॥२७॥ शिच यात्रान्यथाया
त्रां माकुर्चं लिखितं सादरं॥ पुनः स०॥२८॥ उद्धूतनं विना विना मातिष्ठं लिखितं सादरं॥ पुनः स०॥
२९॥ त्रिपुंड्रधारणं त्यक्त्वा मातिष्ठं लिखितं सत्वरं॥ पु०॥३०॥ रुद्राक्षधारणं त्यक्त्वा मातिष्ठं लिखितं स
त्वरं॥३१॥ पंचाक्षरजपं त्यक्त्वा मातिष्ठं लिखितं सादरं॥ पु०॥३२॥ महादेवकथां त्यक्त्वा मातिष्ठं लिखितं
सत्वरं॥ पुनः स०॥३३॥ महादेवार्चनं त्यक्त्वा मा०॥ पुनः स०॥३४॥ शिच स्येवार्चनं नित्यं कुर्चं लिखितं

महेवानं

विशेषतः॥ पुनः स० ३५॥ सोमवारव्रतं नित्यं कुर्वेति विरोषतः॥ पुनः स० ३६॥ कालाष्टमीव्रतं नित्यं कुर्वे
 तिविरोषतः॥ पुनः स० ३७॥ सदाशिवउवाच॥ इति डिंडीरवं श्रुत्वा दधीचा धामुनीश्वराः॥ संतुष्ट
 चित्ताः संप्रापुः धर्ममूर्तिं विचक्षणं॥ ३८॥ दृष्टुं धर्ममूर्तिं ते भस्मो धूलितविग्रहं॥ रुक्षाक्षमाला
 मरणं त्रिपुंड्रांकितमस्तकं॥ ३९॥ सधर्ममूर्तिर्धर्मात्मा दृष्ट्वा तान्मुनिपुंक्ष्वगवान्॥ अभ्युत्था
 याति यत्नेनेभूयो भूयो ननामतान्॥ ४०॥ प्रणम्य प्रीत हृदयो रत्नसिंहासनेषु तान्॥ उपवेक्ष्य
 यथाशास्त्रं पूजन् यामास सादरं॥ ४१॥ यथा च पूजितास्ते न मुनयो ब्रह्मवादिनः॥ चिंसीयेति
 तं प्राहुर्धर्ममूर्तिं कृताचनं॥ ४२॥ ततः कृतां उत्तरिपुरं विनयात्ततः कंधरं॥ धर्ममूर्तिं धर्मनि
 षं दधीचिः प्राहुः सादरं॥ ४३॥ दधीचिरुवाच॥ धर्ममूर्तेर्धर्मनिष्ठधर्ममूर्तिस्त्वमेव ह॥
 यत्नेभ्यो वधर्मेषु विश्वासो वै दिक्केषु ते॥ ४४॥ कृतकल्योसि धन्यो सिमान्यो स्यस्मा
 कमन्वह॥ यतो भूद्वतो भक्तिः शेषधर्मेषु संततं॥ ४५॥ भक्तिः शांभवधर्मेषु भूरिभा

ग्यफलं यतः ॥ तत एवाद्य धन्यो सितेषु भक्तिर्यतोऽस्ति ते ॥ ४७ ॥ शैवधर्मपरिभ्रष्टान् शिष्यैश्च नृपेत्त
म ॥ तवायं परमो धर्मः सर्वसंपत्करो भुवः ॥ ४८ ॥ दुष्टानां शिष्यणं धर्मः शिष्टानां रक्षणं तथा ॥ तवानेतेव
धर्मेण पुण्यवृद्धिर्भविष्यति ॥ ४९ ॥ शैवधर्मपरिभ्रष्टा ये ते दुष्टास्तथाचरे ॥ हंतव्या एव यत्नन शि
तशस्त्रेन संशयः ॥ ५० ॥ त एव शिष्टा ये नित्यं शैवधर्मपरायणाः ॥ ते रक्षणीया यत्नेन स्वशक्त्या
सततं नृप ॥ ५१ ॥ शिव उवाच ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा धर्ममूर्तिः कृतांजलिः ॥ पृच्छ धर्मोऽन्यधर्मज्ञं
दधीचिं मुनिं सत्तम ॥ ५२ ॥ धर्ममूर्तिरुवाच ॥ धर्ममूर्तिः कौवाश्रुतिः प्रोक्तोऽयं धर्मो चरणान्मुने ॥ प्रसी
दति महादेवो देवदेवा शिखामणिः ॥ ५३ ॥ शिव उवाच ॥ इति तद्वचनं श्रुत्वा दधीचिर्दृष्टमानसः ॥ ध
र्मान्वक्तुं समारेमे भक्तिमुक्तिप्रदानं शिवे ॥ ५४ ॥ दधीचिरुवाच ॥ भक्तिमुक्तिप्रदा धर्मा शैवधर्माः
श्रुतिश्रुताः ॥ तथर्माचारनिरताः पूजनीयामनीषिभिः ॥ ५५ ॥ अस्मत्स्नानादयो धर्मा मोक्षधर्मा
इति श्रुताः ॥ तथर्माचरणं कार्यं दिजेः सर्वैश्च यत्नतः ॥ ५६ ॥ अस्मत्स्नानादिकं त्यक्त्वा येति श्रुतिः

द्विजातयः॥ तेषांतिनरकंधोरंसमित्राः। पितृभिः सह॥ ५७॥ त्रिपुंड्रधारणं श्रौतं युक्तातिष्ठंतियो द्विजाः॥ ते॥
 ॥ ५८॥ विश्वसुधलनं श्रौतं युक्तातिष्ठंतियो द्विजाः॥ ५९॥ तेषां॥ रुद्राः द्वादशधारणं श्रौतं युक्तातिष्ठंतियो
 द्विजाः॥ ६०॥ शिवलिंगार्चनं युक्तं श्रौतं युक्तातिष्ठंतियो द्विजाः॥ ६१॥ ते॥ रुद्राध्यायनपंश्रौतं
 युक्तातिष्ठंतियो॥ तेषांति॥ ६२॥ पंचस्वरूपं युक्तं श्रौतं तिष्ठंतियो॥ तेषांति॥ ६३॥ महेशभजनं
 श्रौतं युक्तं॥ तेषांति॥ ६४॥ महेशाचिंतनं श्रौतं युक्तं॥ तेषांति॥ ६५॥ महेशस्मरणं श्रौ
 तं युक्तं॥ तेषांति॥ ६६॥ महेशकीर्तनं श्रौतं युक्तं॥ तेषांति॥ ६७॥ शिवाभिवंदनं श्रौतं
 युक्तं॥ ६८॥ तेषांति॥ ६९॥ शिवाग्नेनर्तनं श्रौतं युक्तं॥ तेषांति॥ ७०॥ महेशवी
 क्षणं श्रौतं युक्तं॥ तेषांति॥ ७१॥ शिवाभिमर्शनं श्रौतं युक्तं॥ ते॥ ७२॥ इत्यादयः शै
 वधर्मा बहवः सति भूतद्वये॥ नोद्वेयनीयास्तो धर्माः साक्षाद्गुणाद्यैकदाचनः॥ ७३॥
 शिवधर्मपारेत्यागं यः कर्तुं यतते द्विजः॥ सहंतव्यः प्रयत्नेन स सर्वधर्मविभूषणैः॥ ७४॥ १८

शैव धर्माः श्रुतिप्रोक्ताः श्रुतयश्च शिवोदिताः ॥ शिवोक्तधर्मस्यो गेनया तनाभवति ध्रुवं ॥ ७४ ॥ वेदाश्चिवाद्वा वाक्यानि साधुसाध्विति साधुभिः ॥
 माननीयानियत्नेन यावज्जीवमतं द्वितेः ॥ ७५ ॥ शिवाद्वा वाक्यमुद्धृत्य यः प्रवर्ततु मिच्छति ॥ स याति नरकं घोरं सर्वत्रो नात्र संशयः ॥ ७६ ॥
 शिवाद्वा वाक्यमुद्धृत्य यः प्र ॥ सह तव्यः सद्य एव दयां त्य ॥ शितैत्रोरेः ॥ ७७ ॥ शिवाद्वा ॥ तस्मिन् नृपा विबद्या यो नैयां त्ये व नरकं
 ध्रुवं ॥ ७८ ॥ शिवाद्वा ॥ तस्य दृष्ट्वा मुखं सद्यः कर्तव्यं विविक्षणं ॥ ७९ ॥ शिवाद्वा ॥ तस्य कृत्वा शिरः छेदं मन्त्रमेधफलं लभेत् ॥ ८० ॥ शिवा
 द्वा वाक्यमनिशं यः पालयति सादरं ॥ स पूजनीयो यत्नेन सादरं भक्तिपूर्वकं ॥ ८१ ॥ अस्माधूरित सर्वगो यो न्वहं शिवपूजकः ॥ स पूजनीयो य
 त्नेन सादरं भक्तिपूर्वकं ॥ ८२ ॥ यः केवलं त्रिपुंड्रं कः स ततं शिवपूजकः ॥ स पूज ॥ ८३ ॥ रुद्राक्षधारणरतो यो न्वहं शिवपूजकः ॥ स पूज ॥ ८४ ॥
 शिवलिंगार्चनपरो यो न्वहं शिवचिंतकः ॥ स पूज ॥ ८५ ॥ पंचाक्षरजपासक्तो यो ॥ स पू ॥ ८६ ॥ यैरुद्रस्य जपासक्तो यो न्वहं चिंतकः ॥ शिव
 स पू ॥ ८७ ॥ शिवप्रणामासक्तो यो ॥ स पू ॥ ८८ ॥ शिवप्रदक्षिणासक्तो यो ॥ स पू ॥ ८९ ॥ शिवाग्रनर्तनासक्तो यो ॥ स पू ॥ ९० ॥
 शिवस्तूतिश्रुतिपरो यो ॥ स ॥ ९१ ॥ श्रीमहेशकथासक्तो यो ॥ स पू ॥ ९२ ॥ शिवकीर्तनसं सक्तो यो ॥ स ॥ ९३ ॥ प्रदोषपूजासं सक्तो यो ॥
 स पू ॥ ९४ ॥ शिवस्पर्शनसं सक्तो यो ॥ स ॥ ९५ ॥ बिल्वपत्रार्चनपरो यो ॥ स ॥ ९६ ॥ बिल्वेषाघणसं सक्तो यो ॥ स ॥ ९७ ॥ विभूतिसंग्रहासक्तो ॥
 स पू ॥ ९८ ॥ पुराकश्चिदंशुद्राजा शैवधर्मरतः सद्यः स पूजयामास शैवधर्मरतान् द्विजान् ॥ ९९ ॥ ॥ इति शिवरहस्ये सप्तमांशः
 अंशे वा शिवा प्रकरणं ॥ ॥ अध्यायः समाप्तः ॥ ॥ श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ स्कंद उवाच ॥ ॥ तदा गिरिजया पृष्टः त्रिकालं तः स्त्रि

लोचनः। अभिषेच्य चिबभक्तानां प्रभावं शीघ्रं न कादकः ॥१॥ मीतिमांदोलनन्दनं विभवेन ननंतदा ॥ शुभ्रमे
 भिर्कर्मने गणपे मुनौ श्व सरेस्तथा ॥२॥ प्रपन्नानां शिवभक्तानां प्रविष्टाणां कलावपि ॥ इधरः ॥
 श्रुणु देवि प्रविष्टाणां भक्तानां चरितं करो ॥३॥ यदा निसंगहेणैव प्रचणादुक्तिवर्धनं ॥ गोपनी
 यं प्रयत्नेन नान्वेयं यस्य कस्यचित् ॥४॥ पापघ्नं पुण्यमायुष्यं श्रोत्रुणां भंगलायहं ॥ पापक
 र्मे कनिरुतानां विरुतानां सर्वकर्मसु ॥५॥ धर्माश्रमपरिभ्रष्टान् धर्मेष्वप्रयथानुजगाम ॥ कल्य
 धो मज्जमानान् नूतान् दृष्ट्वा नुक्रोशतोऽधिकैः ॥६॥ मदंशजातं देवे त्रिकलावपि तपोधनां
 करुणेषु तदा विप्रं जनयामि महेश्वरि ॥७॥ ८ तस्यैव चरितं जय यक्ष्यामि श्रुणु शीलजे ॥
 कल्यादिमे महादेवि सहस्रं दितयात्पुनः ॥८॥ सारस्वतातथागोडाः मिश्राः कर्नाटजा
 दिजाः ॥ आमर्षिता महादेवि उगर्षचिर्ता तु वासिनः ॥९॥ उगर्षा विंध्यानि लयाभावि
 ष्यन्ति महीतले ॥ राक्षसज्ञानकुशला तर्ककर्कशबुधवः ॥१०॥ जैनबोधायुषि सुकामी

मीमांसावेत्ताः कलौ ॥ नैदयोधादिवाक्यानां अन्यथैव प्रचोदकाः ॥ ११ ॥ प्रत्यक्षवाक्यकुशलाः शत्रुभू-
ताः कलौ शिवा ॥ मिश्राश्चास्त्रमहाशस्त्रैः अद्वैतहृदि नो विभक्ते ॥ १२ ॥ कैर्मैव परमं श्रेयः नैवैशः फलदाय-
कः ॥ इति ३ युक्तिपरामर्शवाक्यैरुद्धो धर्मांतरः ॥ १३ ॥ तेन घोषाः कुलगन्धाराः कर्मभाराश्च दास्यते ॥
तेषां मुखे दनार्थाय रत्नजामीमं मदं शतः ॥ १४ ॥ केरलशंभलग्रामे धिप्रपत्यां मदं शतः ॥ भविष्य-
ति महादेवि शंकराख्यो द्विजोत्तमः ॥ १५ ॥ उपनीतस्तदा मा नो वेदान् सुमांस्तन् गृहीष्यति ॥ अ-
हो वधिततः राद्वे विदुस्तसक्तकर्मां ॥ १६ ॥ मतिं मीमांसनोऽसौ कृत्वा शास्त्रेषु निश्चयां ॥ वादि मा-
मन्न द्विपवरान् शं करोत्तमकेसरी ॥ १७ ॥ भिनत्येव महाबुधान् सिधुविद्यानभिध्रुवं ॥ जैनां विजिग्यतरसा तथा-
न्यान्कुमतालुगान् ॥ १८ ॥ तदामात्ररमामंन्यपरिब्राह्मणभविष्यति ॥ हंच हस्तस्तथा कुंडी काषायवस-
नोऽमलः ॥ १९ ॥ मस्मदिव्यनिपुंड्रां को रुद्राक्षभरणोऽचलः ॥ तारुद्राक्षपारीणः शिवलिंगार्चनप्रि-
यः ॥ २० ॥ स्वशिष्यैस्तद्विशेषैर्गुण्यन् भाष्यवाक्यानि स्यां विभक्ते ॥ महत्तविद्ययाभिधुः विराजति शरां-

कचत् ॥ २१ ॥ सौ द्वैतो ह्येदं कान् पापानु छिष्या हि व्यतर्कतः ॥ स्वमतानुगतान् देविकरोत्येव निरालिं ॥ २२ ॥
तथापि प्रत्ययं तेषां न चैव श्रुतिदर्शनैः ॥ सूत उवाच ॥ मिश्रास्तु स्त्रार्थं कुशलास्तर्कककर्त्रा बुधयः ॥
॥ २३ ॥ तेषामुच्चारणार्थाय तिष्ये भ्राष्यं करिष्यति ॥ भ्राष्यं धुष्य महावाक्यैः तिष्यजातान् हनिष्य
ति ॥ २४ ॥ व्यासोपदिष्टसूत्राणां सर्वेषां च तथा शिष्यैः ॥ अद्वैतमेव सूत्रार्थं प्रामाण्यैर्करिष्यति ॥ २५ ॥
अविमुक्ते समासीनं व्यासं वाक्यैर्विजिग्य च ॥ शंकरं सौ तिदृष्टात्मा शंकराख्योऽथ मस्करी ॥ २६ ॥ शं
कर उवाच ॥ सत्यं सत्यं नेह नानास्ति किंचन ब्रह्माचार्यं ब्रह्मसत्यं जगौ हि ॥ अहं वै वेदं ब्रह्म पश्चात्पु
रस्तादृशं को रुद्रो न द्वितीयोऽवतस्थे ॥ २७ ॥ योको देवः सर्वभूतेषु गूढो नानाकारो भासमानरस्यमा
त्मा ॥ पूर्णो पूर्णो नामरूपैर्विहीनो विश्वातीतो विश्वनाथो महेशः ॥ २८ ॥ भूतं भव्यं वर्तमानं
त्ययीशो सामान्ये वेदे शो वाळादिहीनः ॥ २९ ॥ नो ते मूर्तिं वेद्यस्त्वसंगो संगी च त्वं लिंगसं
स्थो विभासि ॥ ३० ॥ त्वद्भासावै सोमस्य तले रुद्राः श्रीषावो देत्येध रूर्यश्च देवः ॥ त्वं वेदः

दोस्वर एको मेहो वेदां तानां सारवाक्यार्थवेद्यः ॥ ॐ कारार्थः पूरुषस्त्वं स्वतंत्रः सत्यज्ञानानंदभूमासि सोम ॥
बधो मुक्तो नासि संग्यप्यसंगः प्राणस्य प्राणो मनसस्त्वं मनश्च ॥ त्वन्तो वा न्यो मनसा संनिवृत्तास्तवा
नंदेशानिनो बधुभावाः ॥ त्वनो जातं मृतजातं मेहेरात्यया जीवत्येव मेवं विचित्रं ॥ त्वय्येवांते संविशत्येव विश्वं
त्वां वै को वास्तुचेतस्तव्यमीशं ॥ किंचिद्वत्सल्य सर्वज्ञास्ये च बुद्धौ उन्मात्मानं त्वां वेदो देवं मेहेरां ॥ इति शंकर
वाक्येन विश्वेराख्योऽहं तदा ॥ प्रादुर्भूतश्च किं गारुडादिभिर्गोपि मेहेरादि ॥ त्रिपुंड्रविलसद्गुह्यं
दार्धक्यरोवरः ॥ नागातिनोत्तरीयांगः नीलकंठः स्त्रिलोचनः ॥ चरकाकोदरातलधराजधारस्त्ययां वया ॥
वादिष्यामिमहादेवि प्रणतं यातेनां वरे ॥ शिष्यैश्चतुर्भिश्च युतं प्रस्मरुद्राक्षुपूषितं ॥ इत्युवाच ॥ मदंश
तस्यं जातो सिरुविचोद्वैतसिधये ॥ पापमिश्राश्रिते मार्गे जैनदुर्बुद्धिबोधके ॥ भित्ते वैदिकसंस्थे
प्यद्वैते द्वैतवाक्यतः ॥ तद्देवगिरिवज्रसं संजातो सिमदंशतः ॥ दुर्वारशापतो भूमे जातां वाणीं
विनिद्यतां ॥ उगस्य चरिते देशे लुंगातीरे ॥ ति निर्मले ॥ पुनर्दिनचरान्नस्थापयित्वा सुपुज्यया ॥
कलावपितलो द्वैतमार्गः ख्यातो भवेत्प्राप्ति ॥ द्वाविंशत्परमायुस्तोरी प्रकैलासमावस ॥ एतन्प्राप्ति

गृहाण त्वं पंचलिंगं सुपूजय ॥ नमस्तु शिवसंपन्नः पंचाक्षरपरायणः ॥ शिवरुद्रावर्तनैश्चतारेण नमस्तेन च ॥
 भित्त्वपत्रैश्चकुसुमेनैवेत्यैर्विधैरेव ॥ त्रिवारं सावधानेन गच्छ सर्वजयाय च ॥ तदर्थं कैलासाचलम्
 वसुमापूजितमहोत्सुयं चंद्रां स्फटिकधवलं लिंगममलं ॥ समासीनं सोमद्युतिविमलं मोत्यर्च
 यपरं कलौ लिंगार्चयिष्यति हि विमुक्तिः परतरा ॥ स शंकरो मां नितरां प्रणम्य प्रणम्य कराभावा
 रकांतिराये ॥ संगृह्य लिंगानि जयाय वेगाद्गमौ लघुधा हतजैर्नमिष्यात् ॥ तद्योगयोगवरमुक्तिस्तु
 मेव योगलिंगार्चनात्प्राप्तुं यस्समस्करि ॥ तान्वै विजित्य तस्मात्पुत्रास्तु वीर्यैः पिप्पलांसकाश्या
 मथासिद्धिमेव्यति ॥ इति श्रीशिवरहस्येनवमांशो शंकरप्रदुर्गावोनाम षोडशोऽध्यायः ॥ श्रीकृष्णार्प
 णमस्तु ॥ इदं पुस्तकं मन्त्रेणैकैरकुलोत्पन्नेन एकव्यादीक्षितेन लिखितं स्वार्थं परार्थं च ॥

21
 12 (B)